EEN SMEDERIJ TE FERWERT

door JOHANNES VAN DIJK

BRON: JAN F. BROOS

DE SMEDERIJ IN FERWERT ROND 1910
BOVEN HET RAAM STAAT EEN ONDUIDELIJKE TEKST WAAR LIJKT TE STAAN: 'HANDEL EN REPARATIE VAN FIETSEN EN NAAIMACHINES'. DE MAN IN DE DEUROPENING IS SMIDSKNECHT ***REINDER BANTEMA****. VOOR HET HUIS STAAT SMID* ***FOLKERT BROOS*** *TE PRATEN MET BOER* ***PIETER SIPMA****, DIE IETS VERDEROP WOONDE. HET HUIS RECHTS WAS DE BAKKERIJ VAN* ***KLAAS DOORNBOS****. [FOTO EN INFORMATIE VAN JAN F. BROOS.]*

DRAADNAGELS & TABAK

Ergens in de jaren 70 stond bij ons op een avond een echtpaar voor de deur, dat zich voorstelde met de naam Broos. Hij, **Jan Broos**, had vernomen dat mijn ouders vroeger in contact waren geweest met zijn ouders. We lieten hen binnen en vertelden dat het niet mijn ouders waren, maar mijn grootvader, pake **Johannes K. van Dijk**. In onze familie is namelijk een verhaal dat hij samen met smid Broos handelsactiviteiten had ondernomen. Zij besloten in 1917 samen enkele wagons draadnagels te kopen, omdat de prijzen sterk opliepen door de toenmalige oorlogsomstandigheden.
Deze draadnagels kwamen per spoorwagon aan bij het station in Ferwert en werden opgeslagen in de nieuwe werkplaats van Broos, die daar dichtbij was gebouwd. Omdat pake van Dijk niet in de ijzerhandel zat en een tijd later de prijzen waren aangetrokken, vertelde hij smid Broos dat hij zijn aandeel wilde verkopen. Broos verklaarde dat hij dat deel wel wilde overnemen en betaalde pake Van Dijk de hogere prijs die op dat moment gold.

Hoe het de smid verder met de draadnagels is vergaan, weten we niet maar volgens verhalen daalden de prijzen voor ijzerwaren sterk toen de Eerste Wereldoorlog in 1918 voorbij was. Zoon Jan Broos, die ons bezocht, wist niets van de draadnagelhandel, maar hij was toen natuurlijk ook nog een kind. Hij vertelde ook dat zij als kinderen in de smederij tussen balen tabak speelden. Hieruit kan geconcludeerd worden dat smid Broos niet alleen speculeerde in ijzerwaren, maar ook in andere artikelen.

NET SA AS MEI SMID BROOS

Wie was **smid Broos** zoals hij vaak genoemd werd? Bij het aardappelzoeken op het land, wat vroeger nog met de hand gebeurde en waarbij vele dorpsverhalen verteld werden, werd ook wel eens die naam genoemd: *'It moat net sa gean as mei smid Broos'*, werd dan gezegd. Maar niet werd verteld wat hiermee bedoeld werd. Dat werd verzwegen, het was immers een dorp!
En wie was smid Broos?
Zijn naam was **Folkert Jans Broos**, geboren op 3 april 1880 in Burgum. Hij trouwde op 19 januari 1906 met Trijntje van der Bos uit Holwert. Zij kregen drie kinderen: **Sjoukje** geboren 11 maart 1907, **Rinske** geboren 25 mei 1909 en **Jan** geboren 23 december 1912. In 1905 werd Folkert smid in de smederij aan de Hoofdstraat in Ferwert. In dat jaar had hij huis en smederij voor 3400 gulden gekocht van de erven van **Sijtze Harmens Hamstra**.

UITBREIDINGSPLANNEN

Op het perceel land bezuiden de gereformeerde kerk en ten oosten van de weg naar Hegebeintum, aan de straat richting het nieuwgebouwde station (later Stationsstraat) waren toen allerlei bouwactiviteiten. Tegenwoordig zou men het een uitbreidingsplan noemen.
Folkert Broos zag allerlei zakelijke mogelijkheden. Naast zijn activiteiten als smid verkocht en repareerde hij fietsen en startte ook met de verkoop van naaimachines. Hij was ook regelmatig op de verkopingen in de herbergen in Ferwert aanwezig. Hij was *'strijkgeldschrijver'* en kreeg zo een huis en ook een perceel *'greide'* in bezit. Hij wilde uitbreiden en bedacht een plan om niet ver van het station een huis met een machinewerkplaats te bouwen. Met zijn zwager **Atse van der Bos**, die smid was in Holwert, werd op 1 maart 1917 een vennootschap opgericht met de naam *Broos & Co*. Er werd geld geleend en een architect in de arm genomen. In 1917 vond de aanbesteding plaats. In hetzelfde jaar werd voor 11864 gulden een burgerhuis en machinewerkplaats gebouwd.

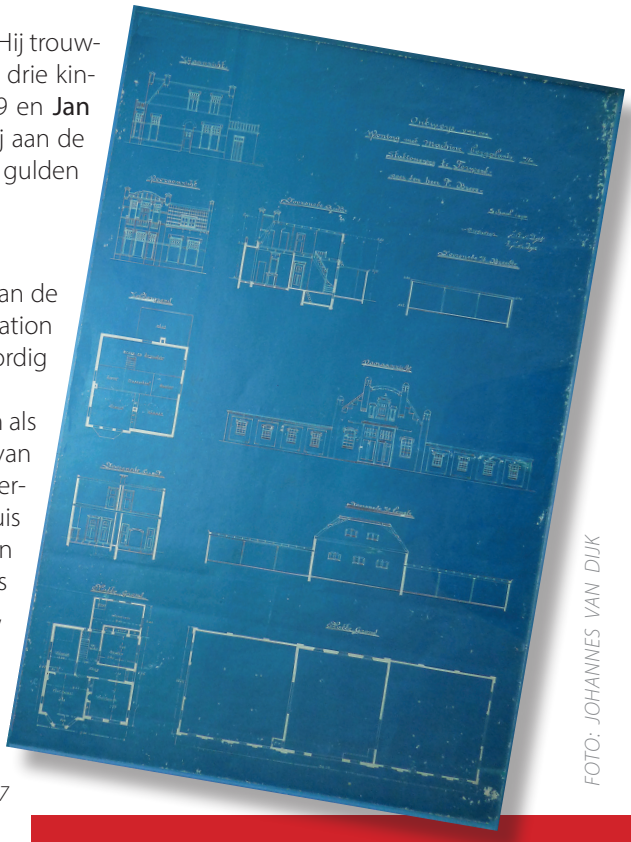

FOTO: JOHANNES VAN DIJK

BLAUWDRUK VAN WONING EN WERKPLAATS - 1917

WIE ZAL DAT BETALEN?

De inschrijver met de laagste prijs, **A. Kingma** uit Hantum, heeft het huis en de werkplaats gebouwd, waarbij pake Johannes K. van Dijk met zijn zoon **Reinder** de architecten van het pand waren. Dit getuige hun geschreven namen rechtsboven op de bouwtekening, die nog in de hal aanwezig is in het op de tekening vermelde burgerhuis ernaast.
Omdat pake Van Dijk architect was van het bouwproject, had hij natuurlijk regelmatig contact met Folkert Broos en bovendien woonde hij dichtbij aan de Stationsweg. Zo zal het idee ontstaan zijn om samen draadnagels te kopen.
De vraag die naar voren komt, is natuurlijk hoe Broos deze niet geringe investering in die tijd financierde? Het betrof niet alleen de grond en het gebouw, maar er moesten ook machines in het pand geplaatst worden, zo leek de bedoeling. Zoals hiervoor vermeld leende Broos hiervoor veel geld.

BRON: JAN F. BROOS

WONING MET MACHINEWERKPLAATS *MET DE FAMILIE BROOS ERVOOR IN 1917*

Nader onderzoek leert dat hij met zwager Atse van der Bos, via *Broos & Co*, in 1917 een aantal leningen afsloot om de bouw van het pand en woonhuis mogelijk te maken. Daar waren kleinere leningen bij van familieleden, maar ook van verschillende Ferwerter en Leeuwarder notabelen als **Adam Hoek** uit Leeuwarden en dokter **Gerrit Herman Geel** uit Ferwert. Tevens sloot hij een lening af voor 20.000 gulden bij een particuliere firma. Om in die tijd dergelijke grote geldbedragen te lenen, moet hij een goed verhaal hebben gehad en een betrouwbare indruk gemaakt hebben. Ook werd in 1917 de smederij aan de Hoofdstraat ter verkoop aangeboden, maar de finale verkoop hiervan werd vertraagd en vond pas plaats op 27 januari 1919.
De Ferwerter gardenier **Johannes Dirks Hansma** kocht toen huis en smederij aan de Hoofdstraat voor 4300 gulden. Ook het perceel weiland op de Hogebeintumer Mieden bij de *'Kalverstirt'* werd geveild en het vastgoed in Blije verkocht.

KEERPUNT

En hoe is het Folkert Broos verder vergaan? Heeft hij zijn idealen waar kunnen maken? Twee jaar na de bouw lijkt het tij te zijn gekeerd en verschenen er donkere wolken boven het project. Een keerpunt lijkt namelijk te zijn dat ongeveer veertien dagen na de verkoop van huis en smederij aan de Hoofdstraat, op 20 februari 1919 in een notariële akte, de vennootschap werd ontbonden. Een maand later, op 22 maart 1919 is er een akte waarin Folkert Broos het deel van zijn zwager Atse van der Bos in de venootschap met alle lusten en lasten overnam, dat wil zeggen: eigendommen en schulden. Hij vrijwaarde Van der Bos voor alle aanspraken die zouden kunnen volgen. Tevens vond geen financiële verrekening plaats. Kennelijk zag Van der Bos de zaak niet meer zitten. In de *Leeuwarder Courant* van het jaar 1920 bood smid Broos daarna meerdere malen de nieuwe smederij met kantoor en burgerhuizinge te Ferwert uit de hand te koop aan: *'Een landbouwsmederij met werkplaats, bergplaats en kantoor met een nieuwe burgerhuizinge en ook een bouwterrein is beschikbaar. Gunstig gelegen op één van de mooiste standen bij het station te Ferwert.'* De onderhandse verkoop van de smederij was echter niet succesvol. In de een advertentie in de *Leeuwarder Courant* van april 1920 wordt de publieke verkoop aangekondigd.
Bij deze finale verkoop is de smederij zelf niet verkocht. De prijs van 5000 gulden die in de advertentie werd genoemd, was te laag. De nieuwe burgerhuizinge die naast het pand was gebouwd, werd wel verkocht aan de Ferwerter rentenier **Johannes van der Woude**. Ook het genoemde bouwterrein werd verkocht. Dit zal het terrein zijn, genoemd met nummer 2143, met het huis dat in 1920 door Klaas Doornbos is gebouwd.

FOTO: JOHANNES VAN DIJK

PUBLIEKE VERKOOP

Uiteindelijk vond de definitieve publieke verkoop van het smederijgebouw plaats in de maand december van 1920. Het kantoor op de bovenverdieping was inmiddels veranderd in een bovenhuis.
De finale verkoop vond plaats op donderdag 16 december 1920 bij kastelein **Nauta** te Ferwert. Op de provisionele veiling was een bod gedaan door de Ferwerter timmerman **Reinder Wielenga** van 5176 gulden, wat een laag bod was en in de een advertentie daarna *'een geringe som'* wordt genoemd. Het lag voor de hand dat dit bod verhoogd zou worden.
De hoogste bieder bleek **Melle Kuiper**, een handelsreiziger uit Leeuwarden, met 8000 gulden. Na de hamerslag meldde hij notaris Poelstra dat **Hendrik Koning**, smidsknecht te Berltsum, zijn *'lasthebber'* oftewel zijn opdrachtgever, was.

SMEDERIJWONING TEGENWOORDIG
AAN DE BURGEMEESTER ESSELINKSTRAAT / GASTHUISSTRAAT 1

KOOPMAN & HANDELSREIZIGER

Zodoende werd later in december een advertentie in de *Leeuwarder Courant* geplaatst, waarin werd vermeld dat Hendrik Koning de zaak en de gebouwen per 1 januari 1921 had overgenomen. Hij hoopte door een vlugge en nette bediening zich een ieders gunst waardig te maken. Hij werd ten zeerste aanbevolen door Folkert Broos, die dankte voor het genoten vertrouwen.

Op 23 maart 1921 vond in de smederij de verkoop plaats van de landbouwwerktuigen, smidsgereedschappen, meubilair en andere roerende goederen van Folkert Broos. Het betrof hout, hoefnagels, afsluiters, een plaatstoof, looplamp, fietsenstandaard, blaasbalg, turfbak, emmers, bascule, houten en ijzeren eggen die 7 tot 9 gulden opbrachten. Fietsen werden verkocht voor zo'n 35 gulden. Ook verkocht smid Broos veel meubilair. Het uiteindelijke opbrengstbedrag was behoorlijk: 830 gulden en 85 centen.
Hij woonde toen in een huis in Huizum aan de Paul Krugerstraat 181 [tegenwoordig Paulus Moreelsestraat 25]. Van dit huis was hij ook eigenaar, want op 20 mei 1921 gaf hij in een notariële verklaring het huis als zekerheid, als onderpand aan twee Leeuwarder kredietverstrekkers inzake uitstaande schulden. Zijn beroep was ook veranderd: in verschillende notariële documenten noemde hij zich eerst smid, maar later veranderde hij dat in *koopman*, *reiziger* of *handelsreiziger*, het toen vaak gebruikte woord voor vertegenwoordiger.

BRON: TRESOAR - LEEUWARDEN

KADASTERKAARTJE SMEDERIJ (2144) EN WONING (2145)

FAMILIEDRAMA

Deze wijziging heeft helaas een triest einde voor hem en zijn gezin betekend. Het is duidelijk dat er financiële problemen waren ontstaan. Had hij al veel schulden voor hij aan het project begon? Heeft hij teveel gespeculeerd? We weten het niet. De twee wagons draadnagels zullen niet de enige oorzaak geweest zijn van de problemen. Het lijkt in ieder geval dat hij het te groots heeft aangepakt. Een zo grote smederij met kantoor te bouwen met daarnaast ook nog een ruim burgerhuis met twee verdiepingen is geen kleine zaak. Tegenwoordig zou gevraagd worden naar een *businessplan*, maar of dat er is geweest, weten we niet. Vastgesteld kan worden dat de opbrengsten van zijn smidswerk niet voldoende zijn geweest om aan zijn aangegane verplichtingen te voldoen. De vele advertenties in de eerste helft van het jaar 1920 ter verkoop, lijken daar een bewijs voor.

Voor hemzelf en zijn gezin is het ook een drama geweest. Er volgde een faillissement. Zijn vrouw Trijntje overleed aan tuberculose op 8 augustus 1924 in Huizum, 41 jaren oud. Het gezin viel uit elkaar, de dochters Sjoukje en Rinske Broos kwamen te wonen bij Leeuwarder families. Zoon Jan Broos werd in het *Tjallinga*-weeshuis in Leeuwarden geplaatst en verbleef daar van 1927 tot 1933. (Jan Broos schreef op latere leeftijd een boek over het weeshuis: *'400 jaar Tjallinga weeshuis'*). Folkert Broos zelf woonde later in een gesticht in Franeker en is aldaar overleden op 24 augustus 1932, 52 jaar oud. Beide echtelieden werden begraven op het kerkhof van Huizum.

HET HUIS & DE NIEUWE SMEDERIJ

Zoals vermeld werd het huis in 1920 gekocht door Johannes van der Woude en zijn vrouw **Willemke van der Woude-Hellinga**. Na zijn overlijden in 1939 bleef zijn vrouw er wonen, maar in 1943 werd het huis gevorderd door de Duitse bezetter en kwam er een politieambtenaar wonen. De weduwe moest het huis verlaten en kreeg na de oorlog haar huis niet terug. Door een brief te schrijven aan koningin **Wilhelmina** slaagde zij er uiteindelijk in 1950 in haar woning weer te betrekken. Haar zoon **Pieter J. van der Woude** heeft later nog in het huis gewoond. In 1967 is het een pastorie geworden en woonden er predikanten en vervolgens ook nog een koster. Nu wordt het bewoond door **Fred van der Zwet** en **Roel den Dulk** die het huis enige jaren geleden prachtig gerenoveerd hebben.

Smid **Meindert Sierksma**, met zijn zoon **Douwe Sierksma**, heeft later de smederij overgenomen van Hendrik Koning. Toen waren lange tijd nog twee smederijen in het dorp. De andere smid was **Rients Agema**, die in de jaren zeventig dit smederijgebouw weer van Sierksma overnam. Zijn zoons **Hylke** en **Geert Agema** hebben de zaak voortgezet tot hun pensionering.
Nadien heeft het pand meerdere eigenaren gehad en is sinds 2021 in eigendom bij **Klaas** en **Julia Schotanus**, die het pand een naam gegeven hebben: *'DE NIEUWE SMEDERIJ'* en een vintagewinkel en een expositieruimte ingericht hebben voor kunstenaars die hun werk daar kunnen exposeren, waar inmiddels al veelvuldig gebruik van is gemaakt.

FOTO: JOHANNES VAN DIJK

DE NIEUWE SMEDERIJ TEGENWOORDIG
MET WINKEL EN EXPOSITIERUIMTE IN DE GASTHUISSTRAAT

DE NIEUWE SMEDERIJ anno 2021